

SLAKA SKOLA

RAÄ-NR. 68:1-2 OCH 71:1-3
SAMT L2018:38 OCH L2018:39

SLAKA 3:1 OCH
LAMBOHOV 2:20

SLAKA SOCKEN
LINKÖPINGS KOMMUN
ÖSTERGÖTLANDS LÄN

KJELL SVARVAR
ANITA LÖFGREN EK

Slaka skola

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning och bakgrund	4
Områdesbeskrivning	4
Domarringar och ekkistegrav	4
Tingsplats och avrättningsplatser	5
Tidigare arkeologiska insatser	5
Syfte och metod	6
Resultat	6
Arkeologisk utredning etapp 1	6
Byggnadsförslag och detaljplaneområdet i relation till kulturmiljön	10
Referenser	15
Tekniska uppgifter	16
Bilaga 1. Beskrivningar av inom utredningen registrerade lokaler	17
Bilaga 2. Begreppslista	18

Omslagsbild: Vy över Slaka, sett från domarringen. Foto Kjell Svarvar, ÖM.

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM

ARKEOLOGI OCH BYGGNADSVÅRD

Box 232 • 581 02 Linköping • 013 - 23 03 00 • www.ostergotlandsmuseum.se

Sammanfattning

I samband med Linköpings kommuns detaljplanearbete inom ett område direkt söder om Slaka skolmiljö utförde Östergötlands museum en arkeologisk utredning etapp 1. Utredningen omfattade en yta på sammanlagt ca 4,5 hektar och det aktuella området utgjordes vid tillfället för utredningen av grönområde, sportplaner och en mindre del åkermark. Området ingår i riksintresseområde för kulturmiljö [KE31].

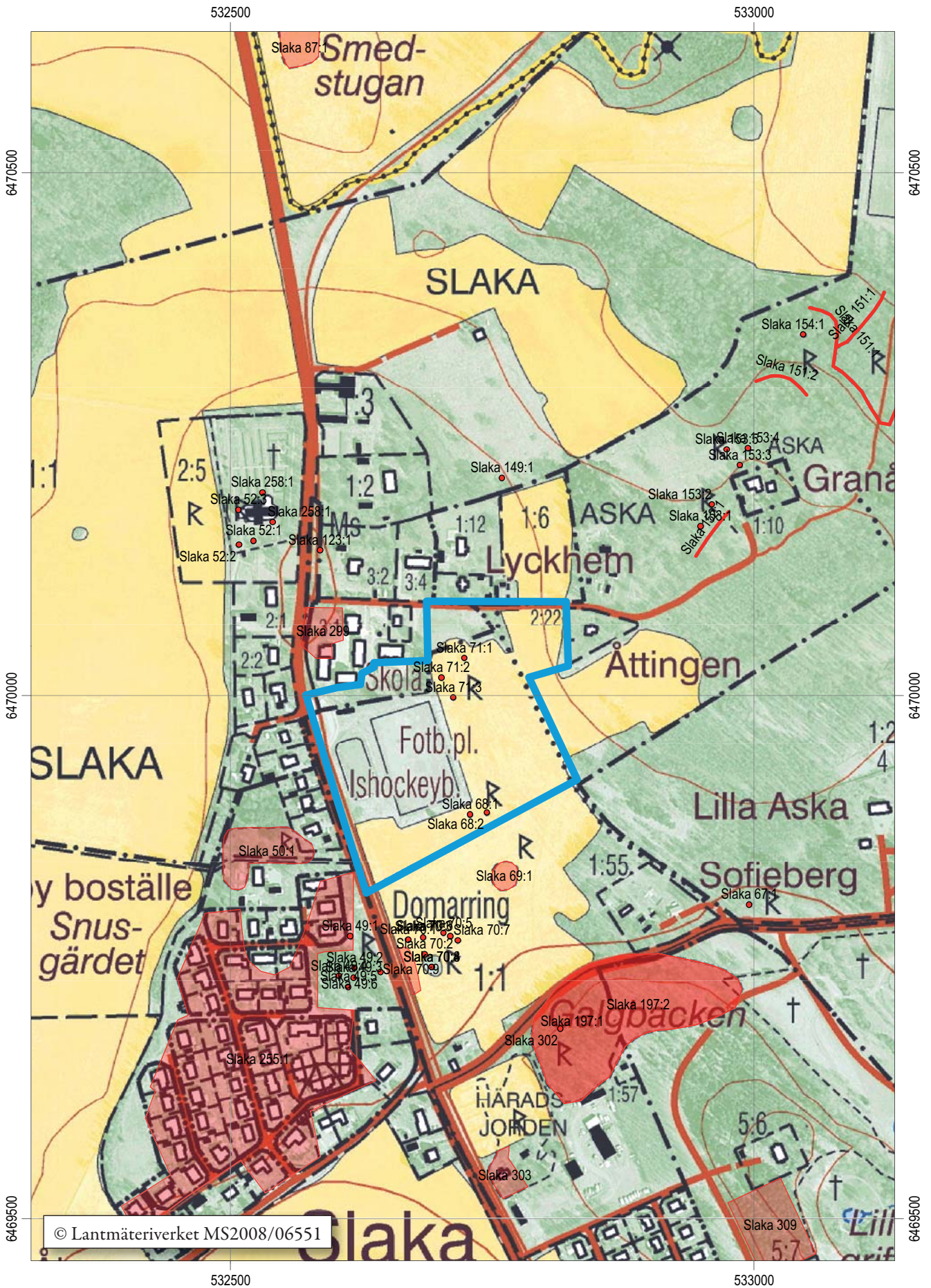
Utredningen visar att stora delar av planområdet bör omfattas av vidare arkeologiska åtgärder innan eventuell exploatering. Områdets topografi och fornlämningsmiljö indikerar att större områden med dolda fornlämningsmiljöer sannolikt återfinns inom planområdet. Utöver detta omfattas området av sedan tidigare kända fornlämningar i form av fyra gravhögar och en rest efter domarring. Utredningen visar även på att torpbebyggelse tidigare funnits i planområdets nordöstra del. Beslut om fortsatta arkeologiska åtgärder fattas av Kultur- och samhällsbyggnadsenheten vid Länsstyrelsen Östergötland.

Östergötlands museum anser att de planerade nybyggnationerna (Slaka skola 170622, alternativ 1 och 2) intill dagens skolmiljö bör kunna genomföras utan att det nämnvärt påverkar riksintresseområdets värdegrund. Detta ställer dock krav på placering, volym, utformning och material för att de nya byggnaderna inte ska dominera området och försämra siktlinjen mot Slaka sockencentra.

Kjell Svarvar
antikvarie

Anita Löfgren Ek
byggnadsantikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:5 000.

Inledning och bakgrund

Östergötlands museum utförde en arkeologisk utredning etapp 1 inom ett detaljplaneområde i Slaka socken direkt söder om Slaka skolmiljö. Utredningen förländes av Linköpings kommuns detaljplanearbete. Sammanlagt omfattade utredningsområdet ca 4,5 hektar.

Den arkeologiska utredningen utfördes under augusti och september månader. Uppdragsgivare var Kultur- och samhällsbyggnadsenheten vid Länsstyrelsen Östergötland. Linköpings kommun svarade för de arkeologiska kostnaderna. Ansvarig för den arkeologiska utredningen var Kjell Svarvar som tillsammans med Anita Löfgren Ek svarade för bedömning av den planerade byggnationens påverkan på utpekad riksintresseområde. Rapportarbetet utfördes av Kjell Svarvar med bidrag av Anita Löfgren Ek.

Områdesbeskrivning

Slaka skola och det aktuella detaljplaneområdet är beläget på Slakaåsen söder om Linköpings stad och ingår i riksintresseområde för kulturmiljövården. Invid skolmiljön ligger Slaka sockencentrum med Slaka kyrka med medeltida torn av kalksten, prästgården vars nuvarande byggnad är från mitten av 1800-talet samt platsen för Hanekinds härads tingsplats. Området utgjorde dessutom en tidig skolmiljö.

Trakten har sannolikt sedan länge fungerat som en mötesplats och kommunikationsmiljö som utmärkts av ett historiskt vägnät där tre stycken färdvägar söderifrån strålat samman vid kyrkplatsen under historisk tid. Av dessa finns två fortfarande kvar i form av gamla Kalmarvägen som tangerar utredningsområdets västra kant och den färdväg som löpte utefter häradsallmännings östra kant norrut till kyrkan. Den norra delen av den sistnämnda vägen kan idag iakttas som en stig/ridstig i utredningsområdets nordöstra del. En tredje väg i form av en äldre kyrkväg löpandes förbi Åby strålade tidigare också samman med Slaka kyrkomiljö. Sannolikt har det historiskt omfattande vägnätet varit en bidragande orsak till uppkomsten av de många runstenar som till viss del fortfarande finns kvar i området. Två runstenar och ett runstensfragment (RAÄ-nr. Slaka 52:1-3) återfinns vid Slaka kyrka. Utöver dessa finns uppgifter om att ytterligare två idag förkomna runstenar tidigare funnits i området vid kyrkan.

Domarringar och ekkistegrav

Slakaåsen är rik på fornlämningar. De ovan mark synliga fornlämningarna utgörs idag framförallt av gravar och stensträngar, vilka i huvudsak dateras till perioden bronsålder - äldre järnålder. En del av fornlämningarna kan också knytas till den yngre järnåldern. Inom utredningsområdet återfinns fyra gravhögar (RAÄ-nr. 68:2 och 71:1-3) samt en rest efter domarring (RAÄ-nr. 68:1). Omkring 30 m sydöst om gränsen till aktuellt detaljplaneområde ligger Slaka domarring (RAÄ-nr. 69:1). Denna består idag av sju klumpstenar men bedöms ursprungligen ha bestått av nio stycken, då stenar tycks saknas i norr och sydöst. Slaka domarring utgör ett karaktäristiskt inslag i kulturmiljön och är en av de största domarringarna i länet. Uppgifter i äldre handlingar indikerar att en mängd domarringar tidigare legat i närområdet. Bland annat beskriver Nordenskjöld år 1869 att en något mindre domarring tidigare röjts bort något sydöst om Slaka domarring. Ett 50-tal meter sydväst om samma domarring, direkt öster om gamla Kalmarvägen, återfinns sju resta stenar och en idag kullfallen sten (RAÄ-nr. 70:1-8). Ytterligare sex stycken resta stenar finns på västra sidan vägen, varav två idag är kullfallna (RAÄ-nr 49:1-6). Stenarna har sedan tidigare tolkats som fragmenterade rester efter ytterligare två till fyra domarringar.

Mycket talar för att det tidigare legat ett stort gravfält med ett betydande inslag av domarringar på denna del av Slakaåsen. I en skriftväxling mellan amanuens Cnattingius på Östergötlands museum och dåvarande riksantikvarien från åren 1924-25, förvarad i museets topografiska arkiv, behandlas en då pågående förstörelse av ”gravfältet vid Slaka kors”. Den plats som åsyftas är området för de kvarliggande fornlämningarna RAÄ-nr. 49:1-6, 68:1-2, 69:1, 70:1-8 och 71:1-3. I skrivelserna beskrivs det tidigare gravfältet ha varit ett av de förnämsta fornlämningsområdena i Linköpings stads närhet men genom pågående bortodling och vandalism förefaller området redan under tidigt 1900-tal ha varit mycket hårt skadat. Från tidigt 1800-tal finns också uppgifter om fynd av en ekkistegrav från äldre bronsålder vid Slakaåsen. Upphittandet skulle ha skett under grustäkt vid Åsdymlingen och i ekkistan låg enligt nedtecknade uppgifter ett människoskelett med bevarat huvudhår samt fragment av svärds klinga tillhörande ett bronsålderssvärd som typologiskt daterats till bronsålderns period II eller III (ca 1 500 - 1 100 f.Kr.). Fynduppgifterna är väldigt knapphändiga men möjligtvis framkom graven någonstans i området för RAÄ-nr. 68:1 eftersom den enligt Arthur Nordéns angivelser hittades i samband med täktverksamhet ”i närheten av en av de tre resta bautastenarna”. Enligt tillgängliga uppgifter tillvaratogs svärdfragmenten men ekkistan med skelettet

grävdes ner igen efter upphittandet (Nordén 1925:21; Ridderstad 1918:629f). Uppgifterna om fyndet, som gjordes ca år 1810, tyder på att förstörelsen av gravfältet i området pågått under lång tid. Möjligen hittades ekkistegraven i en numera bortgrävd gravhög.

Tingsplats och avrättningsplatser

I östgötabeskrivningar från 1700- och 1800-talen omtalas domarringar på Slakaåsen och enligt den tidens tankar utgjorde de spår efter äldre domarsäten som visade att området hyst tingsplats under en väldigt lång tid (Broocman 1760:267; Widegren 1817:614f). Även om den muntliga traditionen förknippar Slaka domarring med områdets betydelse som tingsplats så är det först år 1414 som Slaka omtalas som Hanekinds tingsplats (Länsstyrelsen 2002). Idag står en minnessten (RAÄ-nr. 123:1) rest år 1969 till minne över häradets gamla tingsplats. Stenen står invid gamla Kalmarvägen intill tomten till den fd småskolan, den plats på Slaka backe där den gamla tingsstugan låg fram till år 1870. I närområdet till den aktuella detaljplanen och den gamla tingsplatsen ligger två olika platser där de dömda avrättades (RAÄ-nr. 197:2 och 309). Båda lokalerna finns utritade på lantmäteriakter (LMS, akt D101-32:1 och LMM, akt 05-ska-301) från åren 1708 respektive 1834 och utgör exempel på avrättningsplatser som brukats under olika tider. På 1834 års karta finns båda platserna utritade med kommentaren ”Gamla Afrätts platsen. Sandtägt” invid platsen för RAÄ-nr. 197:2. Det är oklart under vilken tid man beslöt att flytta avrättningsplatsen till det senare läget, RAÄ-nr. 309, beläget direkt väster om Lilla Aska griftegård och om denna plats någonsin kom att användas. Uppgifter finns dock om att en person skulle ha avrättats i Slaka år 1823 (Lindberg 2013:4 och där anförd källa). Denna avrättning kan ha skett på den senare avrättningsplatsen (RAÄ-nr. 309) som avtecknas på 1834 års karta. Under äldre tider var det vanligt att de avrättade personerna också begravdes i omedelbar närhet till avrättningsplatsen.

Tidigare arkeologiska insatser

Under de senaste decennierna har en del arkeologiska utredningar och undersökningar utförts i närområdet. Inför arbetet med fördjupad översiktsplan år 2003 utfördes en arkeologisk utredning etapp 1 i form av ett områdesprogram för Lambohov, Slaka och Skeda (Lundqvist 2003).

Under andra hälften av 1980-talet delundersöktes bopplatsen RAÄ-nr. 255:1 och gravfältet RAÄ-nr. 50:1 vid Åby på västra sidan om gamla Kalmarvägen. De undersökta fornlämningarna bestod av gravar från

romersk järnålder till och med vendeltid samt underliggande boplatzlämningar från äldre stenålder fram till medeltid. Bopplatsen och gravfältet är inte totalundersökta vilket bland annat innebär att boplatzens utbredning inte är fastställd (Appelgren 1995). År 1990 genomfördes en antikvarisk kontroll i samband med grävning för ny VA-ledning utefter Kalmarvägen, intill RAÄ-nr. 70:1-8, vilken resulterade i att sju anläggningar (RAÄ-nr. 70:9) framkom varav fyra bedömdes som brandgravar (Larsson 1990).

Inför planerad nybyggnation på Häradsjorden 1:1, ca 200 m söder om aktuellt detaljplaneområde, genomförde Östergötlands museum arkeologisk utredning, förundersökning och undersökning åren 2011, 2012 och 2017. Under utredningens andra etapp identifierades fornlämningar i form av en förmodad gravrest (RAÄ-nr. 302) och förhistoriska boplatzlämningar (RAÄ-nr. 303) inom tre olika delområden (Räf 2011). Dessa områden omfattades av arkeologisk förundersökning ett år senare. Vid denna undersökning framkom drygt 150 anläggningar av boplatsskäraktar inom två av de aktuella förundersökningsområdena belägna utefter gamla Kalmarvägen. Dateringar visade att boplatsskärakten nyttjades under perioden folkvandringstid - vendeltid (ca 400 - 700 e Kr). Den har sålunda ett kronologiskt samband med det delundersökta gravfältet RAÄ-nr. 50:1 och boplatsskärakten RAÄ-nr. 255:1, belägna ca 200-250 m väster och nordväst härom. En begränsad förundersökning i form av upprensning genomfördes även vid den förmodade gravresten. Under rensningsarbetet påträffades brända ben av människa vilka kom att dateras till övergången mellan yngre bronsålder och äldre järnålder (Lindberg 2013). År 2017 genomfördes en arkeologisk undersökning av en del av boplatsskärakten RAÄ-nr. 303 där boplatsskärakten längst i norr undersöktes och borttogs (Romedahl, i manus).

Vid Slaka skola har fyra mindre arkeologiska förundersökningar och utredningar utförts i slutet av 1990-talet samt under åren 2007 och 2010, bl a i samband med utbyggnad av befintliga skolbyggnader. Åren 1997 och 1998 framkom skadade gravgömmor med brända ben inne på skolområdet (RAÄ-nr. 299). År 2007 påträffades mörkfärgningar och kulturlager i det nu aktuella områdets nordöstra del. Dessa kom dock inte att undersökas vidare då det berörda området vid tillfället inte var aktuellt för exploatering (Lindberg 2008). Inför anläggandet av ny bussvändplats utmed Gamla Kalmarvägen och ny grusväg till befintlig ishockeyrink genomfördes arkeologisk utredning och antikvarisk kontroll år 2010 inom fem mindre områden inom och direkt söder om befintlig skolmiljö. Under dessa arbeten framkom inget av arkeologiskt intresse (Räf 2010).

Syfte och metod

Syftet med denna arkeologiska utredning var att fastställa och påvisa inom vilka delar av detaljplaneområdena som fornlämningar förekommer och bedöms kunna förekomma. Detta skulle ske genom en sammanställning av de tidigare kända fornlämningarna inom området, kart- och arkivstudier samt en fältinventering. Resultatet ska kunna användas som ett fullgott underlagsmaterial i kommunens fortsatta besluts- och planeringsprocess.

Enligt länsstyrelsens önskemål skulle även särskilt intresse riktas mot hur ny bebyggelse i området påverkar det utpekade riksintresseområdet för kulturmiljövård.

Kartstudierna, med tyngdpunkt på äldre kartmaterial, utfördes primärt i syfte att ge ett underlag och stöd för lokalisering av sedan tidigare ej registrerade lämningar inom utredningsområdet. Arkivstudierna, vilka bl a omfattade Östergötlands museums topografiska arkiv och bibliotek, syftade bl a till att utreda sedan tidigare genomförda arkeologiska insatser inom området. Fältinventeringen utfördes genom terrängrekognoscering. Samtliga tidigare registrerade lämningar belägna inom området besiktades under fältinventeringen för att kontrollera dess status och kon-dition. Dokumentationen av sedan tidigare ej kända forn- och kulturlämningar skedde genom upprättande av beskrivningar följandes Riksantikvarieämbetets nomenklatur för Lämningregistret.

De aktuella lämningarnas antikvariska bedömning, vilken följer Riksantikvarieämbetets indelning och rekommendationer (Riksantikvarieämbetet 2014), indelas enligt följande:

- **Fornlämning.** Fornlämningar (tidigare fasta fornlämningar) är skyddade enligt Kulturmiljölagen (SFS 1988:950) och utgör lämningar som uppfyller lagens tre fornlämningsrekvisit¹ och bedöms vara tillkomna innan år 1850. Dessa utgörs av lämningar med fornlämningsnummer (RAÄ- eller L-nr), vilka är utmärkta på Fastighetskartan.
- **Ingen antikvarisk bedömning (uppgift om).** Lokaler som är kända genom tidigare uppteckningar eller muntliga källor men där lämningar inte återfinns eller bedöms kvarligga.

¹ Av 2 kap. 1§ Kulturmiljölagen (KML) framgår vilka lämningar som utgör fornlämning och därmed skyddas av lagen. Tre överordnade rekvisit (kriterier) ska vara uppfyllda för att en lämning ska utgöra fornlämning; det ska vara en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivet (Riksantikvarieämbetet 2014:6).

Utöver detta redovisas även så kallade *arkeologiska utredningsobjekt* (objekt) vilka utgör områden vars topografiska förutsättningar och omgivande miljö medför att fornlämning, ej synlig ovan mark, kan förväntas i samband med markingrepp. Dessa arkeologiska utredningsobjekt utgör sålunda presumtiva fornlämningar och bör utredas vidare genom sökschaktsgrävning inför eventuell exploatering.

Resultat

Arkeologisk utredning etapp 1

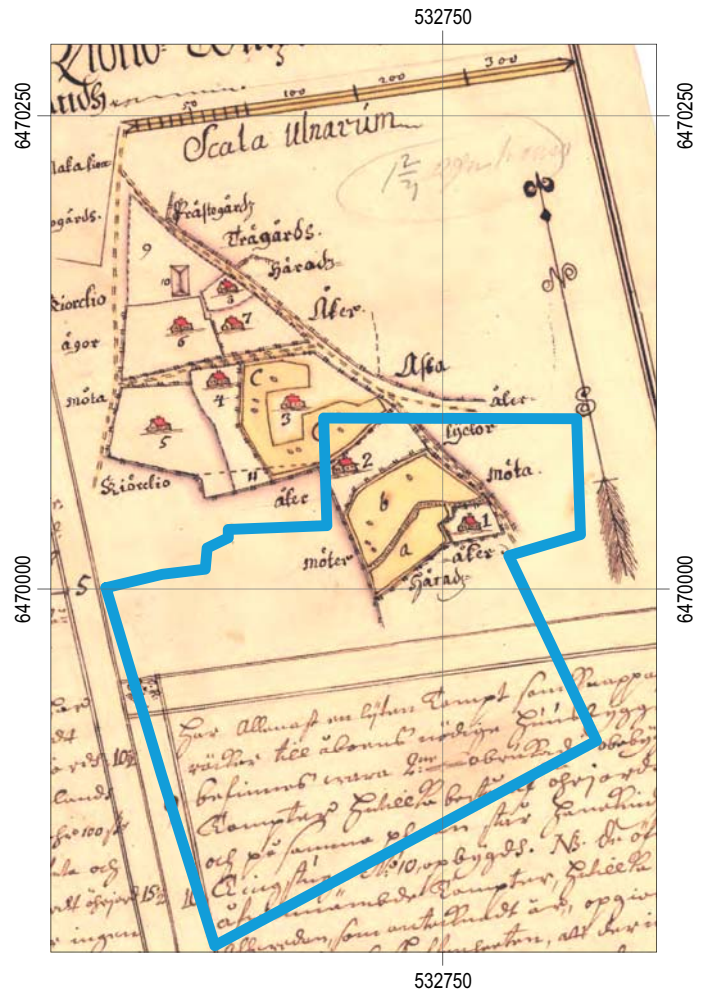
Slaka backe

Kart- och arkivstudier visar att det berörda detaljplaneområdets nordöstra del tidigare utgjort del av Slaka backe. Detta område har varit bebyggt mycket tidigt och uppdelat på flertalet kronotomter vilka kan urskiljas på lantmäteriakt (LMS, akt D101-27:1) från år 1705 (figur 3). Den befintliga skolmiljön i Slaka är belägen inom delar av fyra av dessa tidigare kronotomter (nr 3, 4, 5 och 11). Slaka backe har tidigt varit uppdelat i skattlagda tomter vilka sannolikt varit bebyggda sedan lång tid tillbaka. Redan i 1569 års landskapshandling (Riksarkivet SVAR, ÖgH 1569:19, bild 67) kan tio personer urskiljas vilka skattar för tomterna (figur 4). Likt många andra ställen i landskapshandlingen i Hanekinds härad från detta år har fogden i sina anteckningar lagt till orden ”brent” och ”öde” i marginalen. Sannolikt utgör detta spår efter dansken Daniel Rantzau och hans styrkors härjningar i Östergötland åren 1567-68 då den gamla landsvägssträckningen passerade Slaka backe i väster. Mellan åren 1705 och 1871 utgör Slaka backe sedan utjord till Sviestad i Landeryds socken varefter den tillfaller Slaka församling (se exempelvis LMM, akt 05-sla-37; 05-sla-79; 05-sla-86).

Gällande aktuellt detaljplaneområde har två av dessa bebyggda kronotomter tidigare varit belägna inom ytan (figur 3). Dessa utgörs av Nybygget (nr 1) i sydöst och Sven Skräddares stuga (nr 2) i nordväst. De ungefärliga platserna för denna bebyggelse, enligt 1705 års karta över Slaka backe, har registrerats i Kulturmiljöregistret i samband med denna utredning. Lokalerna har erhållit lämningsnummer L2018:38 och L2018:39. Enligt de framtagna förslag på placering av nya skolbyggnader i anslutning till befintlig skolmiljö som tillhör ärendet (daterade 170622), är ett alternativ att placera den nya skolbyggnaden i planområdets norra del vid läget för

kronotomt nr 2 enligt 1705 års karta. I detta område har mörkfärgningar och kulturlager tidigare påträffats vid arkeologisk förundersökning i samband med planerad utbyggnad av skolan (Lindberg 2008:5ff). Området sökschaktsgrävdes av misstag på grund av missförstånd mellan undersökaren och exploatören, varför de framkomna anläggningarna och kulturlagret inte undersöktes vidare utan kvarligger. Denna information har heller inte kommit att registreras i Kulturmiljöregistret sedan tidigare. Sannolikt har mörkfärgningarna och det framkomna fyndmaterialet i form av tegel och yngre rödgods samband med den historiska bebyggelsen på Slaka backe.

Figur 3. Rektifierat utsnitt ur geometrisk avmätning över Slaka backes kronotomter från år 1705 (LMS, akt D101-27:1) med det aktuella utredningsområdet markerat. Kartan visar på att en tämligen omfattande torpbebyggelse då fanns i området söder om tingshuset (nr 10) och sydöst om Slaka kyrka. Två av dessa lägenheter, Nybygget (nr 1) och Sven Skräddares stuga (nr 2), låg inom det nuvarande utredningsområdet. Skala 1:4 000.

Sonxtar

Karin i stadw	1. 0w.
Per Arvidsson	1. 0w.
Nils ohan iohj	1. 0w.
Håkan nyreflagan	1 1/2 0w.
Mattz orinn	1. 0w.
Per Arvidsson	3. 0w.
Jon i sigimasson	1. 0w.
Olof Nilsson	1. 0w.
Per Arvidsson	1 1/2 0w.
Håkan Philipsson	1. 0w.

Figur 4. Utsnitt ur landskapshandling från år 1569 föreställande årliga räntan över Valkebo, Hanekinds och Bankekinds härader samt Linköpings stad (Riksarkivet SVAR, ÖGH 1569:19, bild 67). På det aktuella utsnittet ses tio personer som vid denna tid var skattskyldiga för kronotomterna på Slaka backe. Personerna utgörs av Karin, Nils, Håkan, Matts, Per Arvidsson, Jon, Olof Nilsson, Per, Håkan Philipsson samt klockaren. Det förefaller bara vara Pers tomt som enligt anteckningarna i marginalen ("obrend") verkar ha klarat sig undan den ödeläggelse som sannolikt kan kopplas till Daniel Rantzaus härjningar i länet åren 1567-68 i samband med Nordiska sjuårskriget.

Kyrko- och häradsjorden

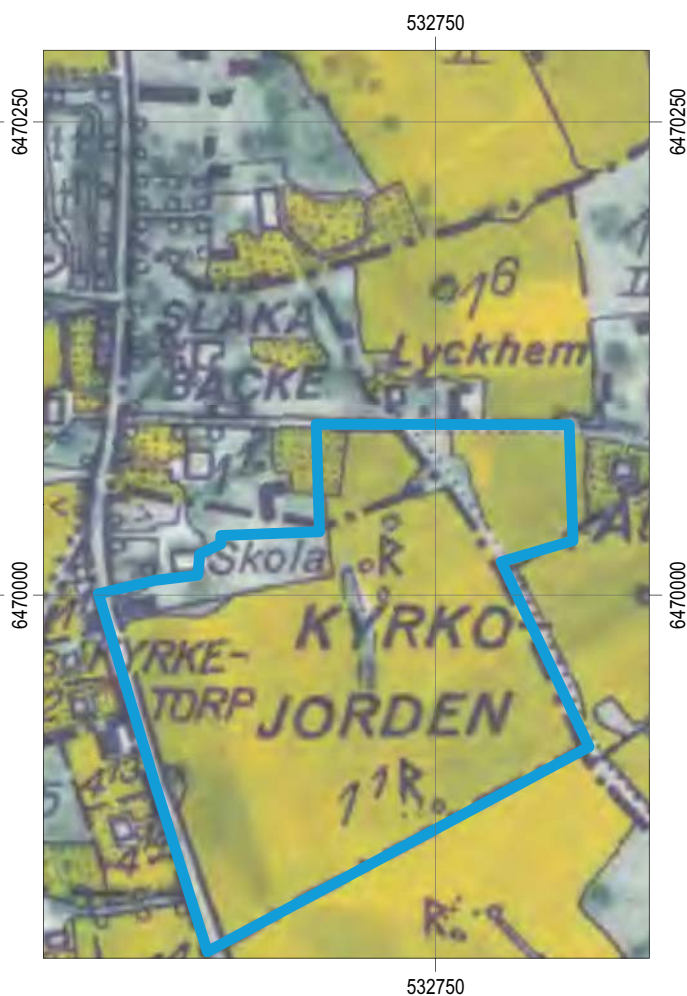
Den övervägande delen av utredningsområdet tillhörde tidigare häradsallmanningen och har under historisk tid utgjort åkermark till dels kyrkan, dels häradet. Allmanningen kom att omfattas av geometrisk avmätning år 1708 och lantmäteriakten (LMS, akt D101-32:1) avbildar då en stor del "stenrör" på de åkertegar som tillhörde häradet. Det är inom detta område som de kvarliggande förhistoriska gravarna, såsom exempelvis Slaka domarring, fortfarande kan ses. Sannolikt

utgör en del av markeringarna som lantmätaren satte ut inom de berörda åkertegarna år 1708 idag försvunna gravanläggningar men säkerligen även spår efter stenröjning, som den då pågående odlingen bör ha avsatt. Noterbart är också hur tomma kyrkans två åkertegar är på markeringar för dessa "stenrör" (figur 5).

Idag återfinns fyra gravhögar (RAÄ-nr. 71:1-3 och 68:2) och en rest efter domarring (RAÄ-nr. 68:1) inom det berörda utredningsområdet (se fig 7-10). Om man betänker de historiska uppgifterna om den

Figur 5. Rektifierat utsnitt ur geometrisk avmätning över Hanekinds häradsallmanning Åsdymlingen från år 1708 (LMS, akt D101-32:1) med det aktuella utredningsområdet markerat. Kartan visar att resterande delar av aktuellt utredningsområde då var uppodlat och uppdelat i flertalet åkertegar, fördelade mellan kyrkan (C) och häradet (B). På tegarna hörande till häradet har lantmätaren markerat en rad "stenrör", av vilka en del utgör de förhistoriska gravarna som fortfarande kan ses i området, såsom RAÄ-nr. Slaka 68:1-2, Slaka 69:1, Slaka 70:1-8 och Slaka 71:1-3. Det storskaliga jordbruket har efterhand inneburit en påtaglig åverkan på fornlämningsbildningen på Slakaåsen men sannolikt innehåller området fortfarande en mängd kvarliggande överplöjda förhistoriska gravanläggningar. Lantmätarens markeringar avser förutom gravar säkerligen även ansamlingar med röjningssten uppkomna genom den fortgående uppodlingen. Skala 1:4 000.

Figur 6. Rektifierat utsnitt ur den äldre ekonomiska kartan från år 1948 (RakID J133-8f4h48) med det aktuella utredningsområdet markerat. Jordbruket har vid denna tid blivit mekaniserat varför uppodlingen i området är mer storskalig. I åkermarken ses de gravar som än idag kvarligger (RAÄ-nr. Slaka 68:1-2 och Slaka 71:1-3) och ett större dike i N-S riktning, vilket sammanfaller med den östra kanten av dagens fotbollsplan. Skala 1:4 000.

Figur 7. Mycket tyder på att denna del av Slakaåsen tidigare innehöll stora mängder gravar. Efter påverkan från jordbruket är den synliga fornlämningsbilden idag mer blygsam. Ett 50-tal meter nordnordväst om den välbevarade och karaktäristiska domarringen vid Slaka och inom utredningsområdets södra del återfinns en fragmentarisk rest efter ytterligare en mindre domarring, RAÄ-nr. Slaka 68:1. Denna består idag av de tre bevarade stenar som kan iakttas på bilden men domarringen uppskattas ursprungligen ha bestått av nio stenar. Foto från Ö, Kjell Svarvar, ÖM.

Figur 8. Gravgruppen RAÄ-nr. Slaka 71:1-3 sedd från öster. Gravarna utgörs av skadade gravhögar som med största sannolikhet tidigare utgjort en del av ett större gravfält som gradvis förstörts och bortodlats. I anteckningar från fornminnesinventeringen på platsen år 1945 har inventeraren noterat att brukaren då uppgivit att han vid plöjning i området söder om dessa gravar brukade se kolhaltig jord med benbitar. Foto Kjell Svarvar, ÖM.

Figur 9. Gravhög Slaka 71:3 sedd från nordnordväst med Slaka domarring skymtandes i bakgrunden. De tre gravhögarna i området utgör bevarade centralpartier av delvis bort- och kringodlade gravanläggningar. På toppen av denna hög har också ett stenblock placerats i sen tid, sannolikt i samband med tidigare odling på platsen. Foto Kjell Svarvar, ÖM

pågående förstörelse och uppodling på denna del av Slakaåsen som redogörs för under *Områdesbeskrivning* ovan, har sannolikt fler gravanläggningar funnits i det berörda området. Detta innebär att delvis bevarade gravgömmor med ben- och fyndmaterial kan förväntas vid markingrepp, framförallt i planområdets östra halva. Ett exempel på detta är att inventeraren under fornminnesinventeringen på platsen år 1945 noterat att brukaren då uppgivit att han vid plöjning i området söder om gravhögarna RAÄ-nr. 71:1-3 brukade se kolhaltig jord med benbitar.

Sammanfattande arkeologiska åtgärdsförslag

Efter genomfört arbete, innefattande fältbesiktning och kart- och arkivstudier, gör Östergötlands museum bedömningen att stora delar av planområdet bör omfattas av vidare arkeologiska åtgärder vid eventuell exploatering (se figur 10). Detta gäller inom det skrafferade området på kartan och sålunda de utpekade områdena för ny skolbyggnad samt ny idrottshall (Slaka skola 170622, alternativ 1 och 2) vars föreslagna lägen framgår av Linköpings kommuns handlingar rörande ny detaljplan. Dessa lägen och stora delar av det resterande detaljplaneområdet bedöms vara i behov av arkeologisk utredning etapp 2 i form av sökschaktsgrävning innan eventuell exploatering. Detta för att uttröna om dolda lagskyddade fornlämningar återfinns inom området. I utredningsområdets centrala västra del återfinns idag ett idrottsområde innefattande en fotbollsplan och ishockeyrink. Anläggandet av dessa har resulterat i en viss markpåverkan, varför det är oklart om eventuella fornlämningar kvarligger. Utifrån marknivåförhållandena i området görs dock bedömningen att området för fotbollsplanen och ytan norr och nordväst härom bör omfattas av vidare arkeologisk utredning vid en eventuell exploatering, då det inte kan uteslutas att fornlämning kvarligger under uppfyllda jordmassor. Vid de ovan mark synliga fornlämningarna inom området (RAÄ-nr. 68:1-2 och 71:1-3) samt de berörda fornlämningarnas omgivande fornlämningsområden, krävs en arkeologisk förundersökning innan eventuell exploatering. Beslut om fortsatta arkeologiska åtgärder fattas av Kultur- och samhällsbyggnadsenheten vid Länsstyrelsen Östergötland.

Syftet med bestämmelserna i 2 kap Kulturmiljölagen (1988:950) är i första hand att bevara fornlämningarna. Det innebär att en utgångspunkt vid samhällsplanering ska vara, att hänsyn tas i planeringsprocessen till

de sedan tidigare kända fornlämningarna i området så att dessa kan skyddas och bevaras för framtiden. Den aktuella fornlämningsmiljön ingår i riksintresse för kulturmiljövården [KE31] vilket innebär att hela kulturmiljön anses ha ett värde av betydelse för såväl länet, som hela landet. För bedömning av byggnadsförslagen i förhållande till riksintressets värden se vidare nedan.

Byggnadsförslag och detaljplaneområdet i relation till kulturmiljön

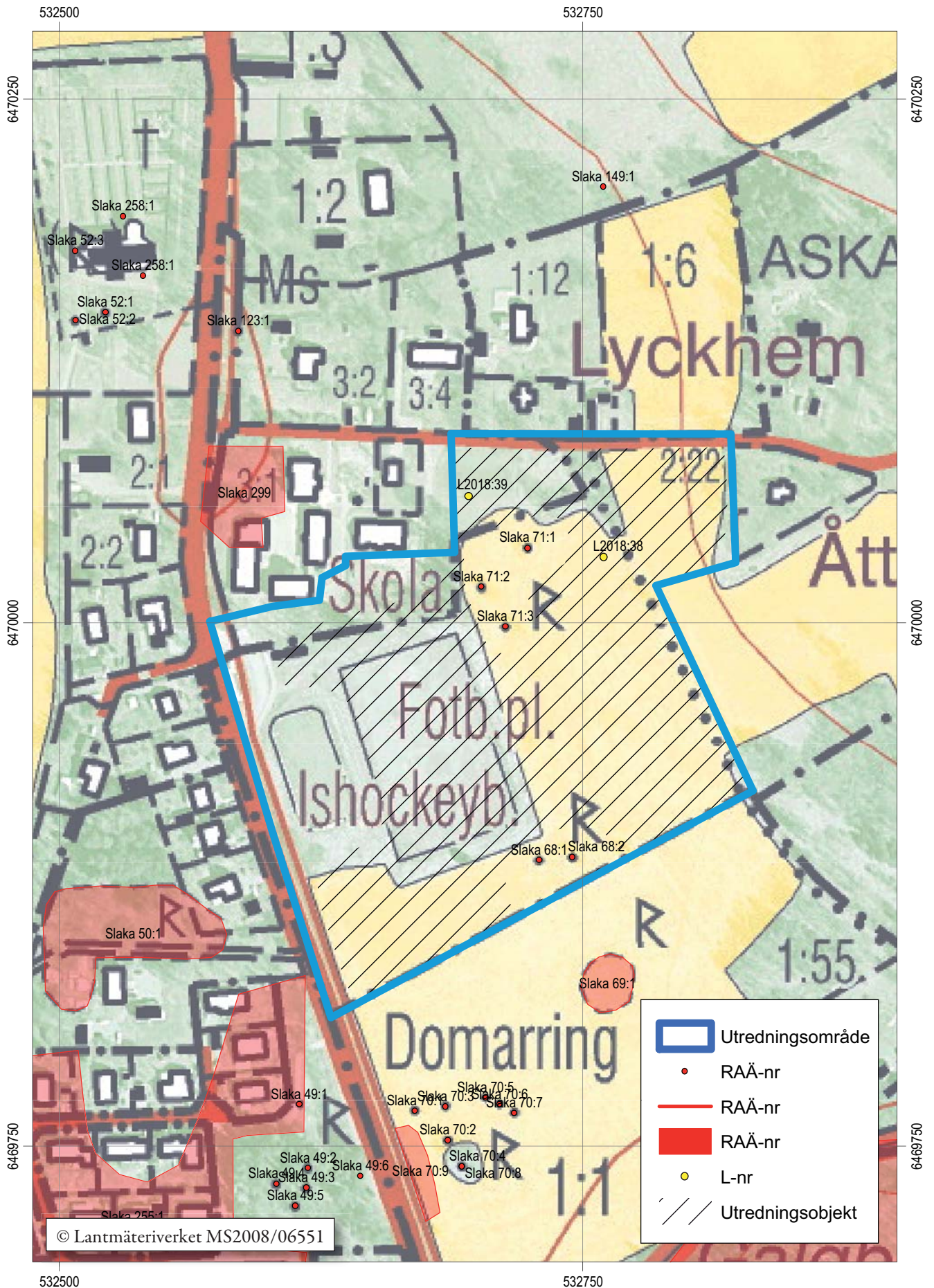
Riksintresse för kulturmiljövården Slaka - Lambohov (KE 31)

Motivering: Herrgårdsmiljö och sockencentrum på dominerande parti av Slakaåsen. (Fornlämningsmiljö).

Uttryck för riksintresset: Lambohovs 1700-talsherrgård, byggd efter ritningar av Jean Eric Rehn, med värdefullt och enhetligt utformat byggnadsbestånd och engelsk park. Slaka 1700-tals kyrka med medeltida torn. Kyrkby med prästgård från 1856 och tre generationer av skolhus. Gammal häradstingsplats och en stor domarring samt järnåldersgravfält.

I Länsstyrelsens rapport över riksintresseområdet från år 2002 finns formulerade bevarandestrategier. I sammandrag lyder de enligt följande:

Slaka sockencentrum ligger i dominerande läge på Slakaåsen omgiven av öppen åkermark. Det är av största vikt för kulturmiljön i riksintresset att det öppna landskapet omkring Slaka och Lambohov även fortsättningsvis brukas och på så vis hålls öppet. För att förstå riksintressets värdefulla kulturmiljö och dess dominerande läge i landskapet krävs det att byn även i framtiden omges av åkermark och att betesmarken som förbinder Slaka med Lambohov fortsättningsvis betas. Stora nybyggnadsprojekt i eller intill riksintresset kan påtagligt förändra kulturmiljön. Likaså kan en förändrad brukning av de öppna ytorna, som t ex en golfbana eller en ny vägsträckning, helt förändra upplevelsen av kulturmiljön. Det är också viktigt att inga nya höga byggnader, som t ex vindkraftverk eller telemaster, hindrar sikten mot kyrkhöjden och därmed upplevelsen av byns dominerande läge. Vid ny- eller ombyggnad av bebyggelse kan otraditionella byggnadssätt avsevärt förändra upplevelsen av byn och landskapet. Bebyggelsen ska i möjligaste mån anpassas till den lokala byggnadstraditionen vad gäller t ex proportioner, fasad- och takmaterial. (Länsstyrelsen Östergötland 2002).

Figur 10. Utdrag ur den digitala Fastighetskartan (64F 6d NV och 64F 7d SV) med utredningsområdet, tidigare kända (RAÄ-nr) och nyregistrerade (L-nr) lokaler i Kulturmiljöregistret samt utredningsobjektet markerade. Inom området för det skrafferade utredningsobjektet bedöms en arkeologisk utredning, etapp 2 krävas innan eventuell exploatering. Skala 1:2 500.

Byggnadsminnet Lambohovs herrgård

År 1967 förklarades Lambohovs herrgård för byggnadsminne. Området för byggnadsminnet omfattar mangårdsbyggnader, park, trädgårdsmästeri, ekonomibyggnader och fågård. Huvudbyggnad, de båda flyglarna samt de båda avträdena, brunnsöverbyggnaden, stall, fruktbod och trädgårdsmagasin har alla ett utvändigt skydd och får inte förändras. Huvudbyggnad samt avträden, brunnsöverbyggnad och stall har dessutom ett inre skydd.

Detaljplan

Inom riksintresseområdet finns flera gällande planer. De som är mest centrala för denna utredning är Detaljplan för del av Slaka samhälle (område vid skola och daghem) antagen 1994 samt Förslag till byggnadsplan för del av Slaka socken (Åsdymlingen m m) i Kärna kommun uppgjord 1959. I det senare fallet ingår bl a den öppna marken i planområdets södra del. Planområdet berör även södra delen av detaljplanen från 1994, som i övrigt är relevant även för beskrivningen av riksintresset.

I denna detaljplan gäller ”q” för nuvarande skolområdet och f d småskolan norr därom. ”q” innebär ”Värdefull miljö. Ändring av en byggnad får inte förvanska dess karaktär eller anpassning till omgivningen. Ny bebyggelse skall utformas med särskild hänsyn till omgivningens egenart.” Det anges även att taken ska vara röda. För den f d prästgården och dess ekonomibyggnader gäller ”Q” och ”q1”. ”Q” är kulturresevat och ”q1” innebär rivningsförbud.

Kortfattad miljöbeskrivning

Riksintressets södra del ligger utmed en åssträckning öster om Gamla Kalmarvägen. Den norra delen, som omfattar Lambohovs herrgård, ligger lägre i terrängen. Mellan herrgården och sockencentrat runt kyrkan höjs terrängen och området utgörs av ekhagmarker och åkrar. Kyrkan ligger väster om Gamla Kalmarvägen och här finns även Kyrkliden, den f d sockenstugan som nu är församlingsgård, och söderut ligger ett större villaområde. Mittemot kyrkan, öster om vägen, finns gamla prästgården med ekonomibyggnader, f d småskolan/läraryrskostad och skolmiljön med flera generationers skolbyggnader. Därpå följer öppna marker.

Kortfattad byggnadsbeskrivning

Bebyggelsen till Lambohovs herrgård utgörs av mangårdsdelen med låga, putsade byggnader som ritades av en av sin tids mest kända arkitekter i Sverige, Jean Eric Rehn, och uppfördes på 1760-talet. Tillsammans med ett högt järnstaket bildar de en sluten miljö. I nordöst och söder ligger ekonomibyggnader och trädgårdsmästeri.

Slaka kyrka dominerar åschrönet. Kyrkan består av ett tidigmedeltida torn i väster, rektangulärt långhus från 1780-talet med tresidigt avslutat korparti och sakristia i norr. Fasaderna är slätputsade och avfärgade i rosarött med vita omfattningar. Tornets övre våning med en konsollist samt överbyggnad med lanternin och spira tillkom vid en ombyggnad 1855-57. Kyrkogårdens huvudingång är förlagd mot landsvägen i öster och utgörs av ett påkostat grindparti med dubbla grindar.

Söder om kyrkan ligger den f d sockenstugan Kyrkliden som nu är församlingsgård. Den är byggd i två våningar och fasaderna är reveterade och avfärgade i ljusgrått. Sadeltaket är täckt med rött tegel och fönstren är spröjsade. Det är inte den första sockenstugan på platsen utan när den uppfördes 1835 ersatte den en äldre sockenstuga. Från slutet av 1700-talet fanns det en skollokal i dåvarande sockenstugan och när den nya sockenstugan byggdes inrymdes skolsal, lärar- och klockarbostad samt fattighus här – en kombination som inte var ovanlig för sockenstugorna i Östergötland.

Söder om Kyrkliden ligger ett villaområde med vilor av olika typer och med olika material.

Öster om Gamla Kalmarvägen ligger den f d prästgården, som nu är i privat ägo. Mangårdsbyggnaden uppfördes 1856 och ligger omgiven av en parkliknande trädgård. Det är en byggnad i 1½ våning och de reveterade fasaderna är avfärgade i vitt. Sadeltaket är täckt med rött tegel och fönstren är spröjsade. I trädgården ligger även två timrade och rödfärgade flyglar. Ekonomibyggnaderna från 1800-talet ligger avskilt, norr om mangårdsdelen. De är rödfärgade och har tegeltäckta sadeltak. Här inryms nu Slaka hembygdsgård.

Söder om prästgården ligger ytterligare en byggnad i 1½ våning med reveterade vita fasader och sadeltak täckt med rött tegel. Även här är fönstren spröjsade. Huset uppfördes 1874 som småskola och var i bruk till 1923, då det användes som bostad åt kantorn. I söder avgränsas tomten av en mindre körväg.

Innan den öppna marken tar vid avslutas bebyggelsen öster om Gamla Kalmarvägen med skolområdet. Längst i norr ligger folkskolan från 1898. När den uppfördes inrymdes även ett kommunalrum här.

Fasaderna är putsade och avfärgade i gult med vita detaljer. Det branta sadeltaket är täckt med röd slätplåt. Längst i söder uppfördes 1923 den nya folkskolan som har en rödfärgad träfasad. Mellan dessa båda byggnader uppfördes 1957 ytterligare en skolbyggnad med putsade fasader och senare har fler byggnader tillkommit. Dessa har rödfärgade träfasader. De tre byggnaderna från 1898, 1923 och 1957 är samtliga typiska för sin tids skolarkitektur. Söder om skolområdet ligger fotbollsplan och hockeyrink.

Öster om småskolan från 1874 och norr om nuvarande skolområdet ligger enstaka sentida bebyggelse.

Kulturhistorisk bedömning

Bedömningen nedan gäller under förutsättning att befintliga skolbyggnader bevaras.

De planerade skolbyggnaderna påverkar upplevelsen av riksintresset i första hand om man kommer från söder eller öster.

Herrgårdsmiljön behandlas inte närmare här då planerade nya byggnader inte bedöms påverka den del av riksintresset som rör Lambohovs herrgård. Herrgården och planerade skolbyggnader ligger i varsin del av riksintresset och terrängkillnaden är stor.

Bebyggelsen vid Slaka kyrka utgör ett mycket tydligt exempel på ett sockencentrum där sockenstuga, prästgård och skola har samlats. Till prästgården hör ett stort antal ekonomibyggnader, som visar lantbrukets tidigare roll för prästens försörjning. Sockenstugan, den f.d. småskolan och skolbyggnaderna på östra sidan vägen bildar en samlad skolmiljö med mer än 200 års kontinuitet. Miljön har inte splittrats utan har snarare byggts på i lager på lager. Detta ger de enskilda byggnaderna och hela miljön ett mycket stort **samhällshistoriskt värde**. Enskilda byggnader har ett stort eller mycket stort **arkitekturhistoriskt värde**. Som exempel kan skolbyggnaderna från 1898, 1923 och 1957 nämnas. Som tidigare nämnts är detta en samlad miljö som inte har splittrats upp, utan har mycket stora **pedagogiska värden**. Det är lätt att åskådliggöra historien om bygden, vilket man även har gjort med en informationstavla i anslutning till f.d. prästgården och hembygdsgården.

Ur bebyggelsesynpunkt är bedömningen att riksintresset naturligtvis kommer att påverkas av nya skolbyggnader, men om dessa placeras enligt förslagen, kan läget accepteras och byggnaderna ses som ytterligare lager på skolverksamheten och dess ursprung i sockencentrat. Det känsliga läget ställer dock stora krav på volym, utformning och material, för att de nya byggnaderna inte ska dominera området.

När det gäller förslaget där ny skolbyggnad läggs öster om skolområdet och ny idrottshall söder om skolområdet (Slaka skola 170622, alternativ 1), föreslår Östergötlands museum att idrottshallen flyttas österut, längre in från vägen. På så sätt upprätthålls siktlinjen mot sockencentrat och eventuella negativa effekter på riksintresset minimeras.

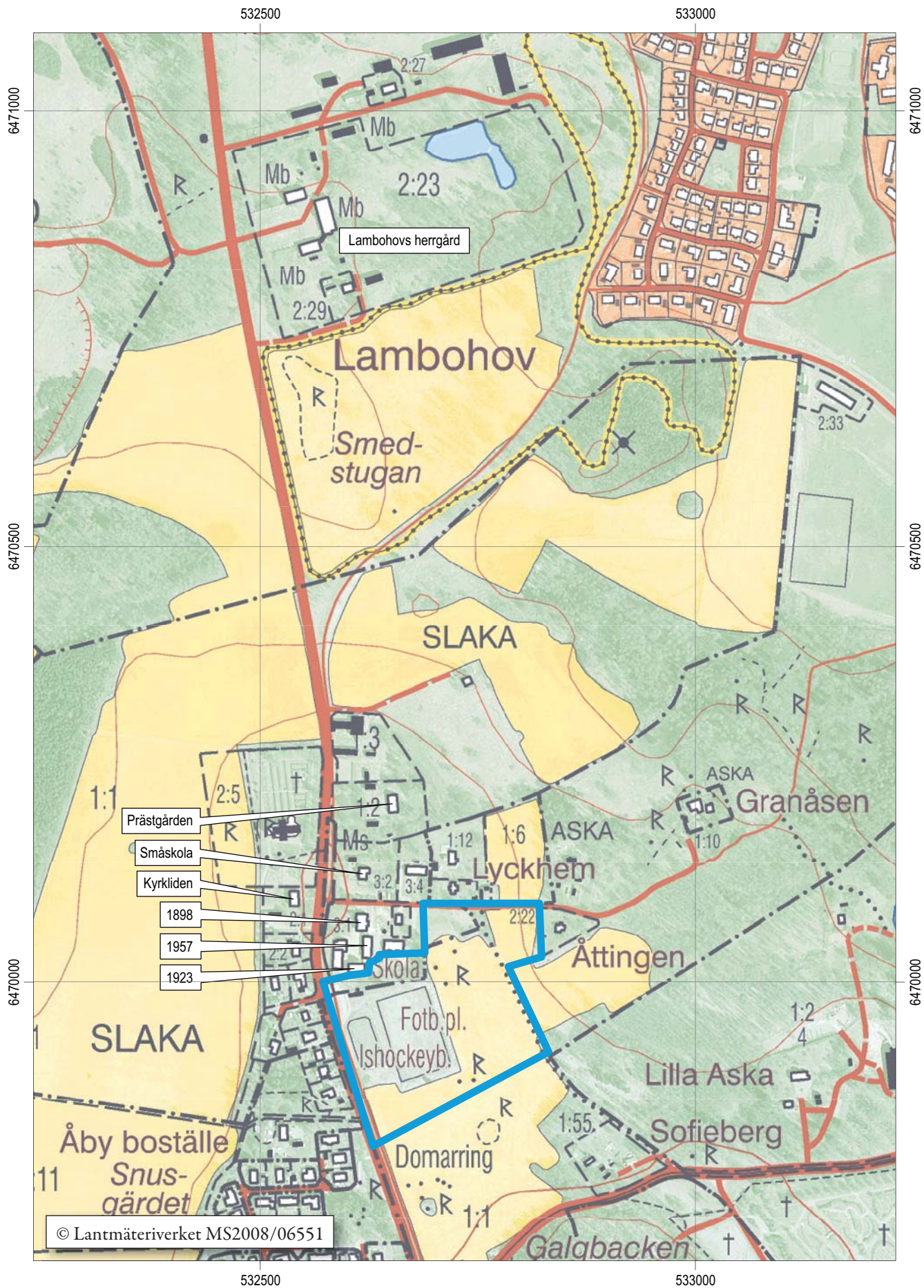
Fornlämningsmiljön

Detaljplaneområdet är beläget i södra delen av avgränsningen för riksintresseområde [KE31]. Detta område på Slakaåsen kännetecknas av Slaka kyrko- och skolmiljö samt det öppna landskapsrummet som genom den framträdande fornlämningsmiljön illustrerar områdets historiska dimension. Slaka domarring är ett karaktäristiskt inslag i landskapet och en välkänd fornlämningsmiljö i länet.

För att även fortsättningsvis behålla det öppna landskapsrummet och skydda den värdefulla kulturmiljön bör inga större nybyggnationer göras som skulle ta stora delar av aktuellt detaljplaneområde i anspråk. Detta skulle kunna medföra stora negativa konsekvenser för riksintresseområdets värdegrund. De utpekade områdena för ny skolbyggnad samt ny idrottshall (Slaka skola 170622, alternativ 1 och 2), vars föreslagna lägen framgår av Linköpings kommuns handlingar rörande ny detaljplan, bedöms dock endast orsaka marginell påverkan på riksintresseområdets fornlämningsmiljöer och värdegrund. Dock innebär båda alternativen att skolmiljön, genom en utbyggnad, närmar sig gravmiljö RAÄ-nr. 71:1-3.

Vid alternativ 1 placeras en ny skolbyggnad direkt öster om befintlig skolmiljö, vilket innebär att byggnaden planeras att byggas ca 30 m från närmaste gravhög (RAÄ-nr. 71:1).

Alternativ 2 innebär att både den nya skolbyggnaden och den nya idrottshallen placeras söder om dagens skolmiljö, vilket innebär att idrottshallen planeras att byggas ca 25 m från närmaste gravhög (RAÄ-nr. 71:2). Alternativ 2 innebär dock att nybyggnationerna planeras att göras på mark där landskapet sedan tidigare förändrats i form av utfyllnad och marktilljämning för fotbollsplan, varför detta alternativ förordas sett ur fornlämningsynpunkt. Exempelvis är siktlinjerna från gamla Kalmarvägen till de berörda gravhögarna sedan tidigare påverkade av det befintliga idrottsområdet. Alternativ 2 förutsätter dock att utformning och placering av de två byggnaderna söder om dagens skolmiljö tar hänsyn till siktlinjen mot sockencentrat och de tidigare skolbyggnaderna i området.

Figur 11. Utdrag ur den digitala Fastighetskartan (64F 6d NV och 64F 7d SV) med de bebyggelsemiljöer som omnämns i texten. Skala 1:6 000.

Referenser

Tryckta källor och rapporter

- Appelgren, K. 1995. *Lilla Åby. Arkeologisk undersökning. Lilla Åby 3:2 m fl, RAÄ 49 och del av RAÄ 50, Slaka socken, Östergötland*. Riksantikvarieämbetet, Byrån för arkeologiska undersökningar. UV Linköping 1995:19.
- Broocman, C F. 1760. *Östergötlands beskrifnings sednare del. Beskrifning öfver the i Östergötland befintelige städer, slott, soknekyrkor, soknar, säterier, öfverofficersboställen, jernbruk och prestegårdar, med mera*. Faksimileutgåva 1993. Linköping.
- Hagsten, M. 2003. *Byggnadsbeskrivning med åtgärdsförslag, Lambohov*. Östergötlands museum, rapport 105:2003.
- Larsson, M. 1990. *Arkeologisk kontroll och undersökning. Fornlämning 70. Häradsjorden 1:1. Linköpings kommun. Slaka socken. Östergötlands län*. Rapport. Riksantikvarieämbetet. Byrån för Arkeologiska Undersökningar.
- Lindberg, R. 2008. *Slaka skola, Samlingsrapport. RAÄ 299, Slaka socken, Linköpings kommun, Östergötlands län*. Arkeologiska undersökningar. Östergötlands länsmuseum. Rapport 2008:113.
- Lindberg, R. 2013. *Förundersökning vid Häradsjorden 1:1. RAÄ 197:1-2, 302 och 303, Häradsjorden 1:1, Slaka socken, Linköpings kommun, Östergötlands län*. Arkeologisk förundersökning. Östergötlands museum. Rapport 2013:14.
- Lundqvist, L. 2003. *Slaka-Skeda. Utredning inför områdesprogram för Lambohov-Slaka-Skeda, Linköpings stad och kommun, Östergötland*. Arkeologisk utredning etapp 1. Riksantikvarieämbetet. Avdelningen för arkeologiska undersökningar. Rapport UV Öst 2003:47.
- Länsstyrelsen Östergötland, Kulturmiljöenheten. 2002. *Riksintresse KE 31. Slaka-Lambohov, Slaka socken, Linköpings kommun*.
- Nordén, A. 1925. *Östergötlands bronsålder*. Linköping.
- Ridderstad, A. 1918. *Östergötlands beskrivning – med dess städer samt landsbygdens socknar och alla egendommar II:2*. Stockholm.
- Räf, E. 2010. *Ombyggnader vid Slaka skola. Slaka skola, Slaka socken, Linköpings kommun, Östergötlands län*. Arkeologisk kontroll och arkeologisk utredning. Östergötlands länsmuseum. Rapport 2010:79.
- Räf, E. 2011. *Boplatslämningar och stenpackning på Häradsjorden. RAÄ 197 m fl, Häradsjorden 1:1, Slaka socken, Linköpings kommun, Östergötlands län*. Arkeologisk utredning, etapp 1 och 2. Östergötlands museum. Rapport 2011:96.
- Widegren, P D. 1817. *Försök till en ny beskrifning öfver Östergöthland. Första bandets första häfte*. Faksimileutgåva 1993. Linköping.

Övriga källor

Fornminnesregistret för Slaka socken (Östergötlands museum/FMIS).

Kulturkraft Slaka. Informationsskylt.

Riksantikvarieämbetet. 2014. Lista med lämningar och rekommenderad antikvarisk bedömning. Version 4.1. 2014-06-26.

Riksarkivet SVAR (www.riksarkivet.se/svar), landskapshandlingar Östergötlands handlingar ÖgH SE/RA/5121/5121.04/1569:19 (bild 67).

Romedahl, H. Häradsjorden 1:1. RAÄ 303. Arkeologisk undersökning. Rapportmanus.

Östergötlands museum. 1994. Kulturhistorisk byggnadsinventering av del av området öster om Slaka kyrka.

Östergötlands museums topografiska arkiv.

Lantmäteriakter

Lantmäteristyrelsens arkiv, akt D101-27:1, Slaka backe, geometrisk avmätning, 1705.

Lantmäteristyrelsens arkiv, akt D101-32:1, Åsdymlingen (Hanekinds häradsallmänning), geometrisk avmätning, 1708.

Lantmäteristyrelsens arkiv, akt D101-32:2, Åsdymlingen (Hanekinds häradsallmänning), avmätning, 1795.

Lantmäterimyndigheternas arkiv, akt 05-sla-37, Slaka backe, arealavmätning, 1807.

Lantmäterimyndigheternas arkiv, akt 05-sla-79, Slaka backe, gränsbestämning, 1867.

Lantmäterimyndigheternas arkiv, akt 05-sla-86, Slaka backe, ägoutbyte, 1871.

Rikets allmänna kartverks arkiv, RakID J112-45-3, bladnamn Linköping, häradsekonomiska konceptkartan, 1868-77.

Rikets allmänna kartverks arkiv, RakID J133-8f4h48, bladnamn Slaka, ekonomiska kartan, 1948.

Tekniska uppgifter

Plats	Slaka 3:1 och Lambohov 2:20
Socken	Slaka
Kommun	Linköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnr	RAÄ-nr. 68:1-2 och 71:1-3 samt L2018:38 och L2018:39
Fastighetskartans blad	64F 6d NV och 64F 7d SV
Koordinater	N 6469810 - 6470090 E 532570 - 532830
Koordinatsystem	SWEREF 99TM
Typ av undersökning	Arkeologisk utredning etapp 1
Länsstyrelsens dnr	431-1553-18
Länsstyrelsens beslutsdatum	2018-03-22
Länsstyrelsens handläggare	Göran Gruber
Östergötlands museums dnr	0084/18
Östergötlands museums projektnr	000904
Uppdragsgivare	Länsstyrelsen Östergötland
Kostnadsansvarig	Linköpings kommun
Projektansvarig	Kjell Svarvar
Fältarbetstid	27/8 2018
Totalt utreddes	ca 45 000 m ²
Fynd	-
Foto	Digitala
Analyser	-
Grafik	Kjell Svarvar
Renritning	-
Grafisk form	Lasse Norr
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket MS2008/06551
ISSN 1403-9273	Rapport 2018:19 © Östergötlands museum

Bilaga 1. Beskrivningar av inom utredningen registrerade lokaler

L-nr 2018:38

Torp, uppgift om. Enligt lantmäteriakt från år 1705, föreställande kronotomter på Slaka backe, ska det skattlagda torpet Nybygget ha legat på denna mycket ungefärliga plats. Platsen utgörs idag av grönområde, tidigare åkermark, med äldre vägsträckning i Ö.

Antikvarisk kommentar: Slaka backe förefaller tidigt ha varit uppdelad i skattlagda tomter. Tio personer omnämns exempelvis vara skattskyldiga enligt 1569 års landskapshandling (ÖgH 1569:19).

Antikvarisk bedömning: Ingen antikvarisk bedömning (uppgift om)

Lämningstyp: Lägenhetsbebyggelse

Fastighetskartans blad: 64F 6d NV

Terräng: Närmast plan sandig moränmark. Grönområde.

L-nr 2018:39

Torp, uppgift om. Enligt lantmäteriakt från år 1705, föreställande kronotomter på Slaka backe, ska "Sven Skraddares stuga" ha legat på denna mycket ungefärliga plats. Den angivna platsen utgörs idag av grönområde intill mindre fotbollsplan i N och skolområde i V.

Antikvarisk kommentar: Slaka backe förefaller tidigt ha varit uppdelad i skattlagda tomter. Tio personer omnämns exempelvis vara skattskyldiga enligt 1569 års landskapshandling (ÖgH 1569:19).

Antikvarisk bedömning: Ingen antikvarisk bedömning (uppgift om)

Lämningstyp: Lägenhetsbebyggelse

Fastighetskartans blad: 64F 6d NV

Terräng: Närmast plan sandig moränmark. Grönområde.

Bilaga 2. Begreppslista

Arkeologisk utredning, etapp 1

Det första steget i det arkeologiska uppdragssystemet. Genomförs för att ta reda på om ett planerat arbetsföretag kommer att beröra några fornlämningar. En arkeologisk utrednings första etapp baseras på detaljerade kart- och arkivstudier samt fältinventering. Under fältinventeringen eftersöks tidigare ej kända forn- och kulturlämningar samt topografiska lägen som bedöms kunna innehålla fornlämningar ej synliga ovan mark. Samtliga tidigare kända lämningar inom utredningsområdet besiktas också för att kontrollera deras status och kondition.

Arkeologisk utredning, etapp 2

Har samma syfte som utredningens första etapp men här sker vanligtvis arbetet med hjälp av grävmaskin. Genom att öppna sökschakt inom de ytor som pekats ut under utredningens första etapp kan eventuell fornlämningsförekomst påvisas. Redan konstaterade, okulärt bedömda, fornlämningar eller sedan tidigare kända fornlämningar omfattas inte av detta arbetsföretag. Till skillnad mot utredningens första etapp sker utredningens andra etapp i regel inom avgränsade mindre ytor. Kräver beslut enligt Kulturmiljölagen. Beslut om tillstånd fattas av Kultur- och samhällsbyggnadsenheten vid Länsstyrelsen Östergötland.

Arkeologisk förundersökning

Utförs i de fall man på platsen har konstaterat förekomst av fornlämning. En arkeologisk förundersökning är oftast en begränsad utgrävning av en fornlämning och dess fornlämningsområde som genomförs inom mindre ytor och/eller i form av tätare sökschaktsgrävning. Målsättningen är att få bättre kunskap om fornlämningens omfattning, karaktär och ålder. Detta görs för att bättre kunna bedöma dess vetenskapliga potential och sålunda behovet eller omfattningen av en eventuellt kommande särskild undersökning (se nedan). Kräver beslut enligt Kulturmiljölagen. Beslut om tillstånd fattas av Kultur- och samhällsbyggnadsenheten vid Länsstyrelsen Östergötland.

Arkeologisk undersökning

Det arkeologiska uppdragssystemets sista steg. Genomförs i de fall fornlämningen medför hinder eller olägenhet som inte står i rimligt förhållande till dess betydelse. I detta steg tas fornlämningen bort genom att den undersöks och dokumenteras. Detta görs efter specifika vetenskapliga frågeställningar och undersökningens innehåll styrs till viss del genom uppsatta krav från länsstyrelsen. Kräver beslut enligt Kulturmiljölagen. Beslut om tillstånd fattas av Kultur- och samhällsbyggnadsenheten vid Länsstyrelsen Östergötland.

Fornlämning

Fornlämningar (tidigare fasta fornlämningar) är spår efter mänsklig verksamhet. I Kulturmiljölagen (SFS nr 1988:950) anges vad som är en fornlämning och vad som därmed omfattas av lagskyddet. I lagens andra kapitel finns en uppräknning som inleds med tre kriterier; fornlämningar ska vara lämningar efter människors verksamhet under forna tider, de ska ha tillkommit genom äldre tiders bruk och vara varaktigt övergivna. Förutom att de tre rekvisiten ska vara uppfyllda ska lämningen även vara tillkommen innan år 1850 för att kunna bedömas som fornlämning. En nyupptäckt fornlämning har ett omedelbart skydd utan att det behövs något myndighetsbeslut. Fornlämningar aviseras på tryckt eller digital fastighetskarta med ett run-R. Är fornlämningens utbredning osäker aviseras detta med ett (R).

Fornlämningsområde

Till varje fornlämning hör ett fornlämningsområde vilket utgör ett omgivande område som är så stort som krävs för att bevara fornlämningen. Fornlämningsområdets storlek bestäms av länsstyrelsen och varierar bland annat beroende på lämningstyp och topografi. Fornlämningsområdet har samma skydd som fornlämningen.

Övrig kulturhistorisk lämning

Anges för lämningar med kulturhistoriskt värde vilka faller under Skogsvårdslagens (SFS nr 1979:429) hänsynsparafer. Lämningar i denna kategori är de som inte uppfyller Kulturmiljölagens tre fornlämningsrekvisit och/eller bedöms vara tillkomna efter år 1850. Används även för sådana lämningstyper som vanligen inte betraktas som "lämningar", exempelvis plats med tradition och fyndplats m fl.

Arkeologiskt utredningsobjekt

Ytor som under en arkeologisk utredning, etapp 1 bedömts kunna innehålla fornlämning som ej syns ovan mark. Denna bedömning görs vanligtvis utifrån områdets topografiska läge och/eller att (upplöjt) fyndmaterial iakttagits i markytan under inventeringsfasen. Dessa områden bör utredas vidare genom sökschaktsgrävning med maskin under utredningens andra etapp.

I samband med Linköpings kommuns detaljplanearbete inom ett område direkt söder om Slaka skolmiljö utförde Östergötlands museum en arkeologisk utredning etapp 1.

Den arkeologiska utredningen visar att stora delar av planområdet bör omfattas av vidare arkeologiska åtgärder innan eventuell exploatering.

ISSN 1403-9273

Rapport 2018:19